

تجربیات منتخبی از کشورهای موفق در توسعه صادرات

میرعبدا... حسینی

(عضو هیأت علمی موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی)

hosseini_mir@yahoo.com

میرقادر حسینی

(کارشناس اقتصاد و تحلیل‌گر مسائل اقتصاد ایران)

بسته سیاستی / سیاست توسعه صادرات / توسعه صادرات /

کره جنوبی / مالزی / ترکیه / هند / ایران

چکیده

در چند دهه گذشته برخی از کشورهای در حال توسعه به موفقیت‌های قابل ملاحظه‌ای در توسعه اقتصادی و تجارت بویژه صادرات صنعتی دست یافته‌اند. برای نمونه با وجود آن که وسعت کره جنوبی یک شانزدهم وسعت ایران است، اما صادرات آن بیش از بیست و پنج برابر صادرات غیرنفتی ایران است و نیز بیش از ۹۵ درصد صادرات کره کالای صنعتی و بالای ۳۵ درصد آن، کالای صنعتی با فناوری بالا می‌باشد. مضافاً این کشور توانسته تولید ناخالص داخلی سرانه را در چهاردهه گذشته به بیش از ۲۰۰ برابر افزایش دهد. حال سؤال این است که چگونه این کشور و کشورهای مشابه توانسته‌اند به هم‌چون موفقیت‌هایی دست یابند. در همین راستا، تجربه منتخبی از کشورها (کره جنوبی، مالزی، ترکیه و

هند) در توسعه صادرات در این مقاله بررسی می‌شود. آنچه که تحت عنوان بسته سیاستی توسعه صادرات در کشورهای مختلف با اولویت‌های متفاوت جهت تشویق و توسعه صادرات استفاده می‌شود، مشتمل بر سیاست‌های تجاری، مالیاتی، گمرکی، ارزی، اعتباری، بیمه، ایجاد مناطق آزاد، جلب و جذب سرمایه‌گذاری خارجی، منطقه‌گرایی و سایر سیاست‌های پشتیبانی‌کننده تجارت است. این بسته سیاستی در کشورهای مختلف با اولویت‌های متفاوت جهت تشویق و توسعه صادرات استفاده می‌شود، در پی پیاده نمودن زمینه‌های لازم برای توسعه صادرات شامل: الف- ایجاد انگیزه برای صادرات؛ ب- کاهش هزینه تولید صنعتی برای صادرات، ج- ارتقای قابلیت رقابت بین‌المللی؛ و د- ایجاد محیط امن برای فعالیت‌های صادراتی بوده است. برای تحقق هر یک از اهداف چهارگانه فوق مجموعه اقداماتی در این کشورها انجام شده است. در مقاله حاضر سعی شده آن اقدامات تحلیل و بررسی شود.

۱-۱. تولید ناخالص داخلی سرانه نازل و شکاف روبه

افزایش آن

در سال ۱۹۸۰ ایران در مقایسه با چهار کشور منتخب اولین تولید سرانه را احراز کرده بود ولیکن در سال ۲۰۰۷ هر چهار کشور کره جنوبی، مالزی، ترکیه و هند با نرخ رشد تولید ناخالص داخلی سرانه بالا توانسته اند این متغیر توسعه را به چند برابر ارتقاء دهند (کره جنوبی تا ۱۱/۶۴ برابر، مالزی تا ۳/۷۶ برابر، ترکیه تا ۴/۳۶ برابر و هند تا ۳/۶۱ برابر). حال آنکه تولید ناخالص داخلی سرانه ایران تنها ۱/۹ برابر شده است. به این ترتیب در سال ۲۰۰۷ ایران با احراز رتبه چهارم بعد از سه کشور کره جنوبی، مالزی، ترکیه و قبل از هند قرار داشته است. فاصله تولید ناخالص داخلی سرانه ایران با این کشورها روبه فزونی است، به طوری که این شکاف پیوسته روبه افزایش گذارده است.

۱-۲. صادرات کالایی نازل و شکاف روبه افزایش آن

در سال ۱۹۸۰ ایران در مقایسه با چهار کشور منتخب وضعیت صادرات کالایی چندان پائینی نداشته است ولیکن در سال ۲۰۰۷ هر چهار کشور کره جنوبی، مالزی، ترکیه و هند با نرخ رشد صادرات کالایی بالا توانسته اند این متغیر توسعه را به چند برابر ارتقاء دهند (کره جنوبی تا ۲۱/۲۳ برابر، مالزی تا ۱۳/۶۴ برابر، ترکیه تا ۳۶/۸۶ برابر و هند تا ۱۶/۹ برابر). در حالی که صادرات کالایی ایران ۱۱/۰۴ برابر شده است. به این ترتیب در سال ۲۰۰۷ ایران با بعد از چهار کشور منتخب - کره جنوبی، مالزی، ترکیه و هند - در رتبه پنجم قرار داشته است. فاصله صادرات کالایی ایران با این کشورها روبه فزونی است، به طوری که این شکاف پیوسته روبه افزایش گذارده است.

۱-۳. اقتصاد تک محصولی

قسمت با اهمیتی از بخش خارجی اقتصاد ایران به طور عام و صادرات کشور به طور خاص مبتنی بر صدور نفت خام است. حتی بخش مهمی از صادرات غیرنفتی ایران با منشاء منابع طبیعی و کشاورزی و مشتقات آنها است. برای مثال، (۱) در حالی که تنها ۱۱ درصد از تولید ناخالص داخلی ایران از آن کالاهای صنعتی ساخته شده است، این رقم برای کره جنوبی ۲۷/۸۱ درصد، مالزی ۲۹/۴ درصد، ترکیه ۲۱/۶ درصد و هند ۱۵/۸ درصد بوده است؛ (۲) در حالی که اولین گروه کالایی نزدیک ۸۰ درصد (۷۹/۹ درصد) از

بخش خارجی اقتصاد ایران به طور عام و صادرات غیرنفتی ایران به طور خاص از مجموعه عقب ماندگی های اساسی رنج می برد. از جمله ویژگی های بخش خارجی و به خصوص صادرات غیرنفتی کشور عبارت است از: صادرات کالایی نازل و شکاف روبه افزایش آن، اقتصاد تک محصولی، بی ثباتی شدید در بخش خارجی اقتصاد ایران و تمرکز جغرافیایی شدید در صادرات و واردات. با درک این واقعیات، ضرورت تحول توسعه ای در صادرات کالاهای غیرنفتی ایران کاملاً احساس می شود. برای دستیابی به تحولات توسعه ای پایدار در صادرات کالایی ایران بایستی دست کم برنامه جامع توسعه صادرات تعریف و به اجرا در آید. در این چارچوب اغلب کشورهای موفق در توسعه صادرات بسته سیاستی توسعه صادرات به مورد اجرا گذارده اند. مقاله حاضر برای درک بیشتر این مسئله که در عمل کشورها برای تحقق اهداف توسعه صادرات چه اقداماتی انجام داده اند، بسته سیاستی توسعه صادرات چهار کشور منتخب کره جنوبی، مالزی، ترکیه و هند بررسی و مطالعه تطبیقی قرار می دهد.

در همین راستا در این مقاله تلاش می شود ابتدا تصویری از متغیرهای کلان توسعه و تجارت چهار کشور منتخب به همراه ایران طی سه دهه گذشته ارائه شود و سپس مجموعه اقدامات و سیاست های توسعه صادرات آن کشورها مطالعه، و مجموعه سیاست های به کار گرفته در تک تک این کشورها را مطالعه تطبیقی قرار داده و آنگاه این مقاله با ارائه مجموعه متغیرها و شاخص های توسعه اقتصاد و تجارت خاتمه یافته است.

۱. تصویری از متغیرهای کلان توسعه و تجارت چهار کشور منتخب و ایران

در سه دهه گذشته علی رغم اهتمام جدی دست اندرکاران بخش خارجی اقتصاد ایران و تاکید خاص در برنامه های توسعه، همچنان بخش خارجی اقتصاد ایران از سطح توسعه یافتگی مطلوب بسیار فاصله دارد. این شکاف در مقایسه با بخش خارجی اقتصاد برخی کشورهای در حال توسعه موفق در حوزه صادرات عینی تر و ملموس تر نیز می شود. جدول (۱) برخی ویژگی های اقتصادی - تجاری ایران را با چهار کشور منتخب طی مقاطع مختلف ۱۹۸۰ و ۲۰۰۷ ارائه می نماید. در ادامه به چند ویژگی اشاره می شود:

صادرات کالایی ایران را تشکیل می‌دهد، این رقم برای کره جنوبی ۱۱ درصد، مالزی ۱۶/۳ درصد، ترکیه ۵/۵ درصد و هند ۱۳ درصد است؛ (۳) همین‌طور، درحالی که شاخص تمرکز کالایی ایران ۸۳ درصد است، این رقم برای کره جنوبی ۱۵ درصد، مالزی ۱۶ درصد، ترکیه ۹ درصد و هند ۱۳ درصد بوده است؛ (۴) مضافاً، نسبت صادرات غیرنفتی به واردات ایران نسبت ۱ به ۴ است که در واقع حدود ۷۵ درصد از واردات ایران از صادرات نفت تامین می‌شود. به عبارتی تراز تجاری کالایی بدون نفت ایران از کسری شدید و مزمن رنج می‌برد. این درحالی است که نیل به سطح مطلوب و مناسبی در تراز تجاری که نشانگر تعادل خارجی اقتصاد باشد، پیوسته یکی از اهداف سیاست کلان اقتصادی کشور بوده است. مجموعه شاخص‌های فوق‌گویی تک‌محصولی بودن اقتصاد ایران و بخش خارجی آن و عدم تنوع کالایی آن در مقایسه با کشورهای منتخب مورد مطالعه است.

۴-۱. بی‌ثباتی شدید در بخش خارجی اقتصاد ایران

بخش خارجی اقتصاد ایران مبتنی بر محصول صادراتی است که مجموعه ویژگی‌های نوسانی توأم با بی‌ثباتی عجین است. در بیش از سه دهه گذشته نوسان‌های قیمتی شدید در بازار جهانی نفت، بخش خارجی اقتصاد ایران را نیز بی‌ثبات کرده و تبعات و پی‌آمدهای منفی بر اقتصاد ملی برجای گذاشته است. در این خصوص باید یادآور شد که: (۱) رابطه مبادله قیمتی نفت از واحد ۱۰۰ در سال ۱۹۸۰ به کمتر از ۳۰ در سال ۱۹۹۸ و به بیش از ۲۵۰ در سال ۲۰۰۷ افزایش یافته است؛ (۲) بازار جهانی نفت با نوسان‌های شدید و بی‌ثباتی قیمت مواجه بوده است بنحوی که در یک دهه گذشته در میان ۱۴ ماده معدنی، بالاترین نوسان قیمت از آن نفت خام بوده است.

۵-۱. تمرکز جغرافیایی شدید در صادرات و واردات

شاخص تمرکز [۱] به‌طور دقیق‌تری ساختار کالایی صادرات و تمرکز در صادرات کالایی را تشخیص می‌دهد، حال آن‌که شاخص تنوع [۲] از جنبه تنوع صادرات به کشورها را نشان می‌دهد. دامنه هر دو شاخص بین صفر و یک است، که رقم برابر با یک، تمرکز بیش از حد را نشان می‌دهد. آگاهی از میزان اثرپذیری تجارت و درجه آسیب‌پذیری اقتصادها از تحولات بازار جهانی را نیز می‌توان از طریق محاسبه شاخص تمرکز تجاری تبیین نمود و به اصلاح آن از طریق سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه اقدام نمود. این امر برای

اقتصادهای تک‌محصولی جهت تغییر در روند جریان تجاری بویژه توسعه صادرات و شناسایی بازارهای جدیدتر برای کاهش درجه آسیب‌پذیری در مبادلات جهانی اهمیت می‌یابد. شاخص تمرکز و تنوع صادرات و واردات برای ۴ کشور منتخب و ایران در دو سال ۱۹۹۵ و ۲۰۰۶ در جدول (۱) درج شده است.

اگر شاخص تمرکز بیش از ۷۵ درصد را "تمرکز بالا"، بین ۷۵ و ۲۵ درصد را "تمرکز متوسط" و کمتر از ۲۵ درصد را "تمرکز پایین" در نظر بگیریم، آنگاه محاسبه شاخص تمرکز برای کشورهای منتخب، گویای آن است که هرچند طی یک دهه اخیر شاخص تمرکز در صادرات این کشورها با تحولات مهمی مواجه بوده است، اما در ایران شاخص تمرکز صادرات بالا است و اساساً ایران متکی بر صدور منابع طبیعی، معدنی و کشاورزی است. همین‌طور، شاخص تمرکز واردات ایران ارقام بمراتب پائین‌تری است و در مقایسه با شاخص تمرکز صادرات غالباً تمرکز پائین‌تری دارد. تنوع در واردات علاوه بر اینکه تأکید دیگری بر ساختار در حال توسعه بودن کشور است، تا حدودی تأییدکننده هدفمند نبودن واردات و وابستگی به واردات گروه‌های کالایی مختلف در ازای درجه تمرکز بالای صادراتی و ساختار ناهمگون و غیرمتجانس اقتصاد و تک‌محصولی بودن صادرات کشور است. از منظر دیگر باید گفت که بازار کشور جاذب هرگونه کالای وارداتی بوده است. شاخص تنوع صادرات و واردات ایران در مقایسه با چهار کشور منتخب مبین آن است که تعداد معدودی کشور بخش مهمی از تجارت ایران را در بر می‌گیرند و طی دو سال ۱۹۹۵ و ۲۰۰۶ تغییر اندکی در آن رخ داده است.

با این توصیف، ضرورت تحول توسعه‌ای در صادرات غیرنفتی ایران کاملاً احساس می‌شود. در نتیجه تحولات در توسعه ساختار بخش خارجی اقتصاد بایستی منجر به تحقق اهداف زیر شود: الف) افزایش ۵ برابری صادرات کالایی بدون نفت هم‌پای ترکیه و کره جنوبی؛ ب) دستیابی به رشد مطلوب بلندمدت در توسعه تجارت به خصوص صادرات غیرنفتی؛ ج) برون‌رفت از شرایط اقتصاد تک‌محصولی و کاهش پی‌آمدهای نفتی تکانه‌های قیمتی آن؛ د) ارتقای سهم کالاهای صنعتی ساخته شده از صادرات کالایی کشور تا سه‌چهارم کل؛ و ه) متنوع‌سازی جغرافیایی بخش خارجی اقتصاد به خصوص صادرات غیرنفتی کشور.

برای دستیابی به تحولات توسعه‌ای پایدار در صادرات کالایی ایران بایستی برنامه جامع توسعه صادرات تعریف و به اجرا در آید. در

اختصار برخی از سرفصل‌ها و مولفه‌های سیاستی آن پرداخته می‌شود.

این چارچوب اغلب کشورهای موفق در توسعه صادرات بسته سیاستی توسعه صادرات به‌مورد اجرا گذاشته‌اند که در ادامه به

جدول ۱- برخی متغیرهای اقتصادی- بازرگانی چهار کشور منتخب و مقایسه آن با ایران

شرح	واحد	سال	کره جنوبی	مالزی	ترکیه	هند	ایران
- جمعیت و متوسط رشد آن	میلیون نفر	۲۰۰۷	۴۸/۲	۲۶/۶	۷۴/۹	۱۱۶۹	۷۱/۲
	درصد	۲۰۰۰-۲۰۰۵	۰/۴۶	۱/۹۵	۱/۳۶	۱/۶۲	۰/۹۷
		۲۰۰۵-۲۰۱۰	۰/۳۳	۱/۶۹	۱/۲۶	۱/۴۶	۱/۳۵
- تولید ناخالص داخلی	میلیارد دلار	۱۹۸۰	۶۳/۸	۲۴/۵	۶۸/۸	۱۸۵/۴	۹۱/۳
		۲۰۰۷	۹۳۹/۷	۱۷۷/۹	۴۸۵	۱۱۳۶/۹	۳۱۴/۳
- تولید ناخالص داخلی سرانه	دلار	۱۹۸۰	۱۶۷۴	۱۷۷۹	۱۴۸۵	۲۶۹	۲۳۲۱
		۲۰۰۷	۱۹۴۸۷	۶۶۹۵	۶۴۷۷	۹۷۳	۴۴۱۴
- نرخ رشد GDP	درصد	۱۹۸۰-۲۰۰۵	۷/۰	۶/۵	۴/۱	۵/۸	۳/۳
	درصد	۱۹۸۰-۲۰۰۵	۶/۰	۳/۸	۲/۲	۳/۶	۱/۱
- سهم کالای صنعتی ساخته شده از GDP	درصد	۱۹۹۰	۲۷/۳	۲۳/۸	۲۲/۲	۱۶/۹	۱۰/۶
		۲۰۰۶	۲۷/۸	۲۹/۴	۲۱/۶	۱۵/۸	۱۱/۰
- سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی	میلیون دلار	۱۹۸۰	۱۷	۹۳۴	۱۸	۷۹	۸۱
		۲۰۰۶	۴۹۵۰	۶۰۶۰	۲۰۱۲۰	۱۶۸۸۱	۹۰۱
- صادرات کالا	میلیارد دلار	۱۹۸۰	۱۷/۵	۱۲/۹	۲/۹	۸/۶	۱۲/۳۳
		۲۰۰۷	۳۷۱/۶	۱۷۶/۰	۱۰۶/۹	۱۴۵/۴	۷۸/۴
- متوسط رشد سالانه صادرات کالا	درصد	۱۹۸۰-۲۰۰۵	۱۲/۲	۱۲/۷	۱۰/۸	۹/۴	۲/۴
		۱۹۹۵	۱۳۸	۱۰۹	۱۰۶	۱۰۸	...
- رابطه مبادله قیمتی		۲۰۰۰=۱۰۰	۷۳	۹۷	۹۶	۸۳	۱۵۷
		۲۰۰۶	۲۴۰	۲۴۷	۲۳۳	۲۴۰	۱۷۵
- تعداد تولیدات صادراتی	رقمی	۱۹۹۵	۲۴۱	۲۴۰	۲۱۳	۲۵۴	۲۲۰
		۲۰۰۶	۲۴۱	۲۵۴	۲۱۳	۲۵۴	۲۲۰
- شاخص تنوع جغرافیایی صادرات		۱۹۹۵	۰/۳۹۹	۰/۵۲۰	۰/۶۲۹	۰/۵۸۹	۰/۸۲۷
		۲۰۰۶	۰/۳۸۷	۰/۴۵۴	۰/۶۱۹	۰/۵۳۸	۰/۷۶۸
- شاخص تمرکز کالایی صادرات		۱۹۹۵	۰/۱۴۹	۰/۱۸۲	۰/۱۱۲	۰/۱۴۲	۰/۸۳۵
		۲۰۰۶	۰/۱۵۶	۰/۱۸۳	۰/۶۱۹	۰/۱۴۲	۰/۷۸۲
- شاخص تنوع جغرافیایی واردات		۱۹۹۵	۰/۳۴۰	۰/۳۹۴	۰/۳۷۶	۰/۴۸۲	۰/۴۶۸
		۲۰۰۶	۰/۳۳۰	۰/۳۷۳	۰/۳۴۵	۰/۴۵۸	۰/۴۱۱
- شاخص تمرکز کالایی واردات		۱۹۹۵	۰/۰۸۷	۰/۱۸۳	۰/۰۷۷	۰/۱۳۷	۰/۰۸۳
		۲۰۰۶	۰/۱۶۵	۰/۲۲۱	۰/۰۷۲	۰/۲۳۸	۰/۱۵۰
- سهم اولین گروه کالایی از صادرات	درصد	۲۰۰۶	۱۱	۱۶/۳	۵/۵	۱۳	۷۹/۹

SOURCE: UNCTAD, HANDBOOK OF STATISTICS, 2008, PP: 194-200 (<http://www.unctad.org>)

۲. تجربیات کشورها در زمینه توسعه صادرات

۲-۱. کره جنوبی

در میان کشورهای جنوب شرق آسیا، شاید کره جنوبی را بتوان از جهات اقتصادی منحصر به فرد و حتی پیشگام به‌شمار آورد. این کشور با جمعیتی نزدیک ۵۰ میلیون نفر و سرزمینی بسیار کوچک، مدت کوتاهی پس از جنگ دو کره، اصلاحات خود را آغاز کرد و در این راه با سرعت و جدیت هر چه تمام‌تر مسیر توسعه را طی کرد. به طوری که پس از چند دهه رشد شتابان، تقریباً در بازار بسیاری از کشورها نفوذ کرده و حتی بعضاً بازار برخی صنایع و کالاهای کشورها را تحت سلطه خود در آورده است و در حال حاضر رقابتی چشمگیر برای پیشی گرفتن بر سایر رقبای بازار منطقه خاورمیانه و به خصوص ایران ادامه دارد. رشد شتابان صنعتی کره سبب شده که صنعت این کشور بخش اعظم از تولید ناخالص داخلی را تشکیل دهد. درآمد سرانه آن طی نیم‌قرن گذشته نزدیک ۲۰۰ برابر شود و تراز تجاری آن هم‌اینک، کاملاً مثبت باشد [۳].

مضافاً، کره جنوبی به عنوان یکی از موفق‌ترین نمونه‌های اجرای سیاست تشویق صادرات در کشورهای در حال توسعه تلقی می‌شود، به‌نحوی که بعضی‌ها توسعه اقتصادی این کشور، در نیمه دوم قرن بیستم را بعد از تجربه کشور ژاپن به عنوان دومین معجزه توسعه نیز ذکر می‌کنند. در مجموع در کره ترکیبی از سیاست‌های ارزی، پولی، مالیاتی، تجاری و تعدیل ساختاری برای این امر به اجرا در آمد. این کشور انگیزه‌های متعدد صادراتی را فراهم نمود و به همین خاطر یکی از موفق‌ترین کشورها در افزایش صادرات بوده و رشد بالاتری در این زمینه کسب کرده است [۴]. توسعه اقتصادی کره را می‌توان به سه دوره ۱۹۶۲-۱۹۷۹، ۱۹۸۰-۱۹۹۶ و ۱۹۹۷-... دسته‌بندی نمود.

ویژگی دوره اول: رشد سریع اقتصادی و راهکار صنعتی صادرات‌گرا. سیاست صنعتی منتخب بر ساخت صنایع سنگین و شیمیایی اعم از آهن و فولاد، فلزات غیرآهنی، ماشین‌سازی، الکترونیک و شیمیایی.

ویژگی دوره دوم: کره با تثبیت قیمت و برنامه تعدیل ساختاری سیاست حداکثر رشد را هدف قرار داد. آزادسازی واردات در سال ۱۹۸۴ تکنه‌ای بود که عدم تعادل در واردات را فراهم آورد. با وجود آزادسازی واردات، با سیستم نظارتی واردات و برنامه تنوع بخشیدن به منابع وارداتی، جلوی جریان موجود واردات و عدم توازن در تجارت دوجانبه گرفته شد.

ویژگی دوره سوم: شتاب در آزادسازی و سیاست‌های آزادسازی که نتیجه آن بحران مالی در اواخر دهه ۱۹۹۰ بود. بعد از بحران مالی، دولت کره به جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی شتاب داد. کره به‌طور سنتی نظام تجاری چندجانبه اعم از موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت (GATT) و سازمان جهانی تجارت (WTO) را به موافقت‌نامه‌های تجارت آزاد منطقه‌ای (RTAs/FTAs) ترجیح داده است که اصول عدم تبعیض را در قالب نظام تجاری چندجانبه اعمال کرده است. با این وجود، از آنجا که این موافقت‌نامه‌ها در نظام تجاری چندجانبه رواج یافته است، دولت کره نزدیک یک دهه است که هم‌گام با نظام تجاری چندجانبه به دنبال این نوع موافقت‌نامه‌ها است. حدود دو سوم از تجارت و سرمایه‌گذاری خارجی کره با آپک (APEC) و اعضای آن است. کره از اهمیت اقتصاد باز و آزاد در رفاه مصرف‌کننده آگاهی کامل دارد که بدان سبب رقابت‌پذیری صنایع داخلی را تشویق نموده است. کره آزادسازی تجاری چندجانبه را با نقش مکملی همکاری منطقه‌ای عجین کرده و به تجدید ساختار اقتصاد در راستای سازگاری با استانداردهای جهانی همت گمارده است.

به طور خلاصه اهم اقدامات صورت‌گرفته در کره برای تحقق توسعه صادرات به شرح زیر است:

نقش دولت و سیاست‌های تشویق صادرات مهم‌ترین عامل موثر در موفقیت‌های اقتصادی و صنعتی شدن آن کشور است. تخصیص منابع در جهت توسعه صنایع، افزایش هزینه‌های تحقیق و توسعه و ارتقای سطح مهارت و تخصص‌های فنی افراد، ایجاد مراکز توسعه صادرات، اعتبارات و یارانه‌های دولتی اعطایی و سایر تسهیلاتی که دولت در این زمینه صورت داده، از جمله عوامل موثر در رشد اقتصادی و توسعه صادرات است.

در بسیاری از کشورهای در حال توسعه به دلایل سیاسی از جمله خدشه‌دار شدن اعتبار دولت و دلایل اقتصادی از جمله افزایش تورم غالباً دولت‌ها به کاهش ارزش خارجی پول ملی اقدام نمی‌کنند، اما در کره جنوبی، کاهش برنامه‌ریزی شده و هدفمند ارزش پول، یکی دیگر از عوامل موثر در افزایش صادرات این کشور بوده است. همچنین، به دلیل نبود منابع مالی و طبیعی، توسعه اقتصادی کره نیازمند وام و سرمایه‌گذاری خارجی بود و با هدف صنعتی شدن، واردات فناوری و کالاهای سرمایه‌ای اجتناب ناپذیر می‌نمود که عمدتاً از آمریکا و ژاپن تامین می‌گردید. به همین لحاظ یکی از نکات بارز در اقتصاد سیاسی و بالطبع تجارت این کشور وابستگی آن

به ایالات متحده آمریکا است که پس از جنگ دو کره آغاز و هم‌چنان نیز تداوم دارد.

جدول شماره (۲) انعکاس دهنده اهم اقدامات کره در جهت تحقق اهداف چندگانه توسعه صادرات است. با نگاهی گذرا به این جدول مشاهده می‌شود که بیشتر اقدامات را در زمینه افزایش قدرت رقابت بین‌المللی صورت داده است. در این زمینه کره جنوبی به‌طور همه‌جانبه و گسترده عمل نموده است به‌گونه‌ای که از طرفی با کاهش ارزش پول خود قیمت کالاهای صادراتی را در بازارهای جهانی پایین آورده و هم‌زمان با تاسیس نهادهای کنترل کیفی و تسهیل در دستیابی به مواد وارداتی موردنیاز برای صادرات، کیفیت و تنوع کالاهای صادراتی خود را بهبود داده است. این کشور به‌خصوص در زمینه تربیت نیروی متخصص در زمینه‌های مختلف صادراتی از طراح و مهندس گرفته تا بازاریاب و محقق تجاری بسیار

موفق بوده است. از فهرست اقدامات می‌توان دریافت که در مرتبه بعدی، کاهش هزینه‌های تولید و صدور مورد توجه قرار گرفته است و در این رابطه نیز ابزارهایی که قابلیت کاهش هزینه را داشته‌اند، به انحای مختلف به کار گرفته شده‌اند.

به‌خوبی آشکار است که سیاست‌های توسعه صنعتی کره بر پایه تشویق صادرات در طی چند دهه اخیر توانسته این کشور را در زمره معدود کشورهایی که بسوی صنعتی شدن پیش می‌روند و از توان صادراتی زیادی برخوردارند، در صحنه بین‌المللی مطرح نماید و به کشورهایی با منابع محدود طبیعی و مالی می‌آموزد که سیاست جایگزینی واردات در بلندمدت برای آن‌ها نتایج مطلوبی نمی‌تواند به ارمغان آورد و بهتر است این کشورها با برون‌گرایی اقتصادی و گشودن بازارهای جهانی به‌روی تجارت کشورشان تحرکی در جهت شکوفایی و رشد اقتصاد خویش فراهم آورند.

جدول ۲- اهم اقدامات در کره جنوبی جهت دستیابی به اهداف توسعه صادرات

ایجاد امکانات و انگیزش برای صادرات	تامین و کاهش هزینه‌های تولیدات صادراتی	افزایش قدرت رقابت بین‌المللی	ایجاد محیط امن برای فعالیت‌های صادراتی	سایر اقدامات
<p>سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها و زیربنای جاده، راه‌آهن، برق و... تبدیل درآمدهای صادراتی به گواهی‌نامه‌های ارزی قابل فروش در بازار آزاد اعطای اعتبارات ترجیحی و کاهش مالیات در برخی از صنایع کلیدی اعطای اجازه ورود دو برابر مواد اولیه توسط صادرکنندگان اعطای جواز واردات به صادرکنندگان با بیش از یک میزان تعیین شده در سال سیستم ارتباط صادرات- واردات</p>	<p>معافیت عوارض برای ماشین‌آلات و کالاهای واسطه‌ای موردنیاز صنایع کاهش تعرفه برای کالاهای نیم‌ساخته و لغو تعرفه برای مواد عدم تولید داخل بازپرداخت عوارض دریافتی به واردکنندگان مواد خام موردنیاز صادرات کاهش تدریجی بهره اعتبارات صادراتی افزایش مبلغ اعتبارات صادراتی لغو مالیات‌های غیرمستقیم صادرات و واردات نهادهای به‌کاررفته در صادرات لغو عوارض وارداتی ماشین‌آلات و تجهیزات استفاده شده در تولید صادراتی کاهش مالیات بر درآمد صادرکنندگان تخفیف نرخ حمل و نقل تامین مالی هزینه‌های حمل و نقل تخفیف در نرخ استفاده از برق اعطای وام ارزی برقراری سیستم سپرده‌گذاری ارزی</p>	<p>کاهش ارزش ون به تساوب و ایجاد فناوری کنترل شده نرخ ارز لغو سهمیه‌بندی و کنترل آن تنها از طریق تعرفه صادرات کالاهای جدید و با کیفیت بهتر گسترش و تنوع بازارهای صادراتی آغاز تجارت خدمات به‌خصوص در زمینه ساختمان تربیت محققین در زمینه شبیه‌سازی فناوری وارداتی افزایش اهمیت رشته‌های علوم و مهندسی در دانشگاه‌ها افزایش بودجه تحقیقات و ارتقای سطح فناوری و اتوماسیون در صنایع سنگین صادراتی تاسیس سازمان توسعه تجارت کره (Kotra) ایجاد مدرسه عالی صادرات توسط Kotra فعالیت وسیع Kotra در اکثر کشورهای جهان ایجاد سازمان‌های متعدد کنترل کیفیت کالا بر اساس استانداردهای بین‌المللی ایجاد مرکز طراحی صنایع دستی و روستایی ایجاد مراکز طراحی و تحقیق در دانشگاه‌ها ایجاد مرکز طراحی و بسته‌بندی صنعتی کره راه‌نمایی‌های دولتی در زمینه قیمت‌گذاری صادراتی</p>	<p>افزایش سرمایه‌گذاری خارجی ایجاد مناطق آزاد تجاری و پردازش و تولید کالاهای صادراتی و دادن امتیاز ویژه به سرمایه‌گذاران خارجی در این مناطق بیمه اعتبارات صادراتی بیمه عمومی صادرات بیمه سرمایه‌گذاری‌ها در خارج از کشور</p>	<p>تجدید سازمان مدیریت درآمدهای دولتی و کاهش هزینه‌های دولتی افزایش نرخ بهره‌بانکی جهت افزایش پس‌انداز حمایت نسبی از تولیدکنندگان داخلی اقلام وارداتی آزاد وام‌های خارجی جهت تامین سرمایه‌گذاری‌ها مدرنیزه کردن سیستم‌گمرکی کشور با تکیه بر فناوری اطلاعات - ساده‌سازی و اصلاح رویه‌ها و قوانین مرتبط با صادرات و واردات و حذف تشریفات زائد تجاری - راه‌اندازی وب سایت با اطلاعات جامع و استفاده مطلوب از نظرات کاربران و پیاده‌سازی برنامه‌های الکترونیکی جهت تسهیل تجاری</p>

ماخذ: نتایج حاصل از تحقیق و جمع‌بندی آن توسط نگارنده

۱- شامل گردآوری آمار و اطلاعات، شرکت در نمایشگاه‌های بین‌المللی، ایجاد امکانات بازرگانی و خبرنگاران خارجی از کره، جمع‌آوری نمونه‌های تولیدات خارجی و ارایه به تولیدکنندگان داخلی جهت شبیه‌سازی

در ادامه به سبب اهمیت اقدامات و سیاست‌های اجرایی مرتبط به تسهیل تجاری، تجربه کره جنوبی در زمینه تسهیل در یک دهه گذشته نیز ارائه شده است [۵]. در نیمه دوم دهه ۱۹۹۰ کره با مشکلاتی در بخش خارجی خود مواجه شد که مسئولان این کشور را بر آن داشت تا دو هدف عمده را سرلوحه فعالیت‌های خود قرار دهند. هدف اول مدرنیزه کردن سیستم گمرکی و تجاری کشور با تکیه بر فناوری اطلاعات بود و هدف دوم ساده‌سازی رویه‌ها و قوانین مرتبط با تجارت کالاها بود که با توجه به رشد روز افزون بخش خارجی، اهمیت فوق‌العاده‌ای یافته بود.

استفاده از فناوری اطلاعات یک عامل ضروری برای افزایش شفافیت در گمرکات این کشور بود. در آن زمان اکثر اطلاعات تجاری و قوانین مرتبط با آن به صورت کاغذی نگهداری می‌شد که در صورت نیاز بازرگانان به سختی در اختیار آنان قرار می‌گرفت و اغلب تجار مجبور بودند برای دسترسی به اطلاعات مشاورانی را استخدام کنند که این باعث افزایش هزینه تجارت می‌شد. دومین هدف برای ساده‌سازی رویه‌های گمرکی و حذف تشریفات زائد تجاری و اصلاح قوانین مرتبط تشکیل شده بود. آن‌ها با اجرای این موارد سعی در کاهش هزینه تجارت و افزایش رقابت‌پذیری داشتند.

در سال ۱۹۹۸ اداره گمرک کره جنوبی اولین وب‌سایت خود را افتتاح کرد [۶]. در سال ۱۹۹۹ مسئولین گمرک کره جنوبی امکانی را برای بازرگانان فراهم کردند که آن‌ها بتوانند از طریق ایمیل از مراحل کاری خود مطلع شوند. در مرحله بعدی گمرک کره جنوبی برنامه‌ای را پیاده کرد که طی آن بازرگانان توانستند از طریق وب‌سایت اطلاعات آنلاین مربوط به نحوه و زمان ترخیص محموله خود، همچنین محل و وضعیت فعلی محموله را جویا شوند. برای این منظور، سیستم از اطلاعات مربوط به اظهارنامه کالا استفاده کرد. این اطلاعات توسط شرکت‌های حمل و نقل دریایی یا هوایی به صورت الکترونیکی برای گمرک ارسال می‌شد. استفاده از این سیستم علاوه بر افزایش شفافیت در تجارت خارجی، باعث کاهش هزینه مربوط به نیروی کار نیز شد. بنابر نظرسنجی صورت گرفته در گمرک کره، ۵۴ درصد از بازرگانان، این سرویس را با ارزش‌ترین سرویس مرتبط با فناوری اطلاعات ارزیابی نموده‌اند.

برای ساده‌سازی ترخیص کالا در گمرک، مسئولین

کره جنوبی تصمیم گرفتند تا رسیدگی به مدارک بازرگانان را، به غیر از چند نوع کالای خاص، از تشریفات گمرکی قبل از ترخیص، حذف کنند. آن‌ها اکثر کالاها را بدون بررسی مدارک ترخیص کردند و پس از ترخیص کالا بازرگانان مکلف بودند تا مدارک مورد نیاز گمرک را در اولین فرصت تحویل دهند در غیر این صورت جریمه سنگینی به آن‌ها تعلق می‌گرفت. ضمن آنکه بازرسین گمرک به طور تصادفی محموله‌هایی را بازرسی کردند تا ریسک انجام تخلف را افزایش دهند. مسئولین گمرک در ادامه فعالیت‌ها تصمیم گرفتند تمامی ادارات گمرک و موسسات دولتی که در امر تجارت خارجی دخیل بودند، با یک شبکه ملی به یکدیگر متصل نمایند. این شبکه که از استانداردهای بین‌المللی EDI استفاده می‌کرد سرعت مبادلات تجاری را بنحو قابل توجهی افزایش داد.

با مطالعه تجربه کره جنوبی در اجرای سیاست‌های تسهیل تجاری می‌توان نتیجه گرفت که کره موفقیت خود را در این زمینه مدیون تمایل دولتمردان و عزم جدی آن‌ها در اصلاح ساختار تجاری می‌داند. از دلایل اصلی تصمیم دولت در اجرای این سیاست‌ها، تمایل سیاست‌گذاران برای افزایش توان رقابتی کشور است. از طرف دیگر کاهش هزینه بخش خارجی و افزایش شفافیت و رضایت بازرگانان منجر شد که دولت به ادامه اصلاحات تشویق شود.

۲-۲. مالزی

طی سه دهه گذشته کشور مالزی به سرعت صنعتی شده و از یک کشور صادرکننده مواد اولیه معدنی و کالاهای کشاورزی به کشوری تبدیل شده که صنایع کارخانه‌ای بخش مهمی از تولید ناخالص ملی را تشکیل می‌دهد. عملکرد قوی اقتصاد مالزی مستقیماً ناشی از عملکرد موثر بخش صادرات آن بوده است. گسترش سریع صادرات کالاهای صنعتی، رشد صادرات را به دنبال داشته است. به دلیل کوچک بودن اندازه بازار داخلی، سیاست جایگزینی واردات در این کشور متوقف شد و از سال ۱۹۷۰ این کشور به سمت صادرات تولیدات کارخانه‌ای روی آورد و در این راستا سیاست‌های جدیدی برای تشویق صادرات از طریق توسعه مناطق آزاد تجاری اتخاذ نمود. در این کشور مناطق آزاد تجاری در رشد صادرات تولیدات کارخانه‌ای اهمیت خاصی داشت. در مالزی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی نقش ممتازی در

اقتصاد و تجارت این کشور داشت. یکی دیگر از سیاست‌ها، ارائه تسهیلات اعتباری با نرخ بهره ترجیحی به صادرکنندگان بود. از نتایج این سیاست‌ها، جذب صنایع کاربر الکترونیکی و منسوجات بود که امکان گسترش سریع صادرات کالاهای کارخانه‌ای را فراهم کرد. متعاقب آن، دولت اقدام به تکمیل توسعه صادرات کارخانه‌ای از طریق تاسیس صنایع سنگین شامل کارخانجات آهن، فولاد و اتومبیل نمود.

در این کشور، دولت برای تشویق صادرات از ابزارهای مختلفی نظیر تخفیف‌های مالیاتی و استرداد حقوق ورودی نهاده‌ها و سایر مالیات‌های غیرمستقیم و ارائه اطلاعات تجاری، استفاده می‌کرد. مالزی سیاست‌های گسترده‌ای در زمینه تشویق صادرات به کار برده که عمده‌ترین ابزارهای تشویق صادرات عبارت بودند از:

معافیت‌های مالیاتی: در چارچوب این معافیت‌ها، درآمد حاصل از صادرات از مالیات معاف و معافیت‌هایی در خصوص مالیات بر شرکت‌ها برقرار شد.

معافیت‌های گمرکی: معافیت‌هایی برای حقوق ورودی نهاده‌های وارداتی برای بخش صادرات در نظر گرفته شد.

سیاست مالیاتی: شرکت‌های مستقر در مالزی می‌توانند در مورد هزینه‌هایی که برای جستجوی فرصت‌های صادراتی در زمینه تولیدات کارخانه‌ای و کشاورزی انجام می‌دهند، از معافیت مالیاتی استفاده نمایند. این نوع هزینه‌ها شامل: هزینه برای تبلیغات در خارج، ارسال نمونه‌های مجانی کالا به خارج، تحقیقات در بازاریابی، آمادگی برای شرکت در مناقصات در خارج، عرضه اطلاعات فنی در خارج، شرکت در نمایشگاه‌های تجاری یا صنعتی، کرایه مسافرت و سکونت در خارج و مخارج اداره فروش‌های خارجی است.

در مورد حق بیمه‌پرداختی برای بیمه صادراتی در بازارهای غیرسنستی که توسط وزارت دارایی تصویب می‌شود، مجوز استفاده از معافیت مالیاتی مضاعف داده می‌شود.

سیاست تجاری: (۱) کارخانجات تولیدی که کالای نهایی صادر می‌کنند می‌توانند مواد اولیه را با معافیت از پرداخت حقوق گمرکی، وارد نمایند، مشروط بر اینکه آن مواد اولیه با آن کیفیت و قیمت در مالزی عرضه نشود؛ (۲) تولیدکنندگان کالاهای کارخانه‌ای صادراتی می‌توانند هنگام صدور حقوق ورودی پرداختی بابت قطعات، اجزاء و لوازم بسته‌بندی به کار رفته در

کالاهای صادراتی و مالیات بر فروش هرکالایی که در تولید آن به کار رفته را دریافت نمایند؛ (۳) بنگاه‌هایی که ۱۰۰٪ (در برخی موارد خاص حتی کمتر از ۱۰۰٪) از کالاهای تولیدی یا مونتاژ خود را صادر می‌کنند، ممکن است برای انجام فعالیت خود به مناطق آزاد هدایت شوند. این مناطق از معافیت در پرداخت حقوق ورودی در مورد قطعات، لوازم و ماشین‌آلات و همچنین حداقل کنترل‌های گمرکی برخوردارند؛ (۴) شرکت‌های صادراتی که استقرار در مناطق آزاد را غیرعملی تشخیص دهند، ممکن است اجازه یابند یک نوع انبار در محیط کارخانه احداث کنند تا از تسهیلات منطقه آزاد برخوردار شوند.

بیمه‌های صادراتی: بیمه صادراتی مالزی تماماً متعلق به بانک صنعت مالزی است. عملیات بیمه صادراتی مالزی توسط دولت پشتیبانی می‌شود و هدف آن پوشش دادن ریسک‌هایی است که بیمه‌های تجاری آن را قبول نمی‌کنند (به خصوص در مورد صادرکنندگان کوچک‌تر). بیمه مذکور یک پوشش بیمه‌ای حداکثر ۸۵ درصدی را در مقابل زیان ناشی از عدم پرداخت به صادرکنندگان مالزی ارائه می‌دهد.

اعتبارات صادراتی: بانک نگارای مالزی که همان بانک مرکزی مالزی است تسهیلات تامین مالی مجدد صادراتی ارائه می‌کند که صادرکنندگان را قادر می‌سازد اعتبارات کوتاه‌مدتی با دوره حداکثر ۶ ماه برای تسهیلات بعد از حمل و ۴ ماه برای تسهیلات قبل از حمل دریافت نمایند. تسهیلات تامین مالی مجدد تا ۱۰۰ درصد ارزش صادرات (در مورد بعد از حمل) و ۸۰ درصد ارزش سفارش صادراتی (قبل از حمل) اعطا می‌شود. مقررات تسهیلات توسط بانک نگارای تعیین می‌شود ولی از طریق بانک‌های تجاری اعطا می‌شود. علاوه بر این بانک، مالزی در سال ۱۹۹۵ یک بانک صادرات- واردات با سرمایه‌ای معادل ۵۰۰ میلیون دلار تاسیس کرد تا بتواند تجارت و صادرات مالزی را تحت پوشش قرار داده و کسری خدمات خود را کاهش دهد.

در ادامه به سبب اهمیت اقدامات و سیاست اجرایی مرتبط با تسهیل تجاری، تجربه مالزی در این زمینه در یک دهه گذشته ارائه می‌شود: مالزی امیدوار است تا سال ۲۰۲۰ به کشوری پیشرفته تبدیل شود. سیاست‌گذاران اقتصادی مالزی تجارت خارجی را موتور رشد کشور خود می‌دانند. از طرف دیگر تجارت بین‌المللی شبکه پیچیده‌ای از روش‌ها و اسناد و مدارک است. بنابراین به‌منظور حفظ رشد اقتصادی پایدار و رویارویی با

چالش‌های جهانی، دولت مالزی روان‌سازی روش‌ها و ساده‌سازی اسناد تجاری از طریق بهره‌گیری از فناوری اطلاعات را بعنوان یک راهبرد محوری تعیین کرد. بدین منظور "کمیته هماهنگی اجرای مبادله الکترونیکی داده‌ها" به ریاست وزیر تجارت بین‌الملل و صنعت تشکیل شده تا به اجرای پروژه‌های مبادله الکترونیکی نظارت کند و کلیه فعالیت‌های قبلی نیز زیر چتر این کمیته درآمد [۵].

از آنجا که مبادله الکترونیکی داده‌ها، به عنوان ابزاری برای کاهش تنگناهای ناشی از عملیات مبتنی بر کاغذ و ارتقای بهره‌وری و کارایی تلقی شده است، دولت مالزی تصمیم گرفت تا سیستم‌های مبتنی بر مبادله الکترونیکی داده‌ها را در تمامی مبادی ورودی و خروجی بنادر "کلانگ" و "سوبانگ" اجرا نماید که این مدل پس از موفقیت اجرایی و رفع کاستی‌های احتمالی در سایر بنادر و فرودگاه‌های کشور نیز پیاده می‌شود. این پروژه آزمایشی که "سیستم محلی بندر کلانگ نام داشت شامل فعالیت‌های متعددی است [۷].

از آنجایی که دولت مالزی نگران بود که با ظهور مبادله

الکترونیکی داده‌ها ممکن است صنایع کوچک و متوسط منزوی شده و حتی مجبور به تعطیلی فعالیت‌های خود شوند، در شهر کلانگ مبادرت به تاسیس مرکز خدمات مبادله الکترونیکی داده‌ها کرد تا شرکت‌هایی که حجم و تعداد مبادلات آن‌ها محدود است از تسهیلات این مرکز استفاده نمایند.

با مروری بر تجربه مالزی می‌توان دریافت که دولت مالزی به خوبی دریافت که مبادله الکترونیکی داده‌ها را نمی‌توان در انزوا اجرا نمود، بلکه اجرای این سیستم مستلزم همکاری فعال و احساس تعهد از سوی همه دست‌اندرکاران است. به این دلیل در ابتدای کار کمیته‌ای در سطح هیات دولت تشکیل شد که وظیفه هماهنگی و ساماندهی کلیه عملیات تحقیقاتی و اجرایی را بر عهده داشت. این کمیته پس از تشکیل، مطالعات و بررسی‌های طولانی در مورد نحوه اجرا انجام داد و راهکارها و روش‌های پیشنهادی را در یک بندر، به صورت آزمایشی اجرا کرد و پس از رفع مشکلات و کاستی‌ها، این پروژه ملی را در بقیه بنادر و فرودگاه‌ها به صورت عملیاتی درآورد. اهم اقدامات مالزی در جهت تحقق اهداف توسعه صادرات در جدول (۳) درج شده است.

جدول ۳- خلاصه اقدامات در مالزی جهت دستیابی به اهداف کلی توسعه صادرات

ایجاد امکانات و انگیزه برای صادرات	کاهش هزینه تولیدات صنعتی با هدف صادرات	ارتقای قابلیت رقابت بین‌المللی	ایجاد محیط امن برای فعالیت‌های صادراتی
ارائه تسهیلات اعتباری با نرخ بهره ترجیحی به صادرکنندگان - جذب صنایع کاربر الکترونیکی و صنایع منسوجات و نیز تکمیل توسعه صادرات کالاهای کارخانه‌ای از طریق تاسیس صنایع سنگین (کارخانجات آهن، فولاد و اتومبیل) - سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی	تخفیف و معافیت‌های مالیات بر درآمد صادراتی معافیت مالیاتی برای شرکت‌ها در جستجوی فرصت‌های صادراتی مجوز استفاده از معافیت مالیاتی مضاعف در پرداخت حق‌بیمه پوشش بیمه‌ای حداکثر ۸۵ درصدی را در مقابل زیان ناشی از عدم پرداخت به صادرکنندگان بازپرداخت عوارض دریافتی به واردکنندگان مواد خام موردنیاز صادرات اعطای یارانه‌های مختلف تخفیف در مورد هزینه‌های عمومی صادرات	معافیت از پرداخت تعرفه مواد اولیه مورد نیاز کالاهای نهایی صادراتی و تسهیلات تامین مالی مجدد صادراتی صادرات کالاهای جدید و با کیفیت بهتر اجباری کردن رعایت استانداردهای بین‌المللی در تولیدات صادراتی و اعمال کنترل‌های کیفی گسترش و تنوع بازارهای صادراتی اعطای وام و اعتبارات کم‌هزینه به صادرکنندگان ایجاد بانک‌های اطلاعاتی تشکیل کمیته‌ای در سطح هیات دولت جهت هماهنگی و ساماندهی کلیه عملیات تحقیقاتی و اجرایی تاسیس مرکز ملی مبادله الکترونیکی اجرای سیستم‌های مبتنی بر مبادله الکترونیکی داده‌ها	بیمه عمومی صادرات بیمه سرمایه‌گذاری‌ها در خارج کشور ایجاد صندوق تضمین صادرات برقراری ثبات و هماهنگی در سیاست‌های تجاری - گمرکی ایجاد مناطق آزاد تجاری یا پردازش تولیدات صادراتی

ماخذ: نتایج حاصل از تحقیق و جمع‌بندی آن توسط نگارنده

۱- هزینه برای تبلیغات در خارج، ارسال نمونه‌های مجانی کالا به خارج، تحقیقات در بازاریابی، آمادگی برای شرکت در مناقصات در خارج، عرضه اطلاعات فنی در خارج، شرکت در نمایشگاه‌های تجاری یا صنعتی، کرایه‌های مسافرت و سکونت در خارج و مخارج اداره فروش‌های خارجی.

با نگاهی گذرا به این جدول مشاهده می‌شود که کشور مالزی بیشتر اقدامات را در زمینه افزایش قدرت رقابت بین‌المللی صورت داده است. در این زمینه مالزی به طور همه‌جانبه و گسترده عمل نموده است به گونه‌ای که از طرفی با فراهم نمودن زیرساخت‌های لازم پشتیبانی‌کننده تجارت، قیمت کالاهای صادراتی را در بازارهای جهانی پایین آورده و هم‌زمان با تاسیس سازمان‌های کنترل کیفی و تسهیل در دستیابی به مواد وارداتی مورد نیاز برای صادرات، کیفیت و تنوع کالاهای صادراتی خود را بهبود داده است. از فهرست اقدامات صورت گرفته می‌توان دریافت که در مرتبه بعدی، تامین هزینه‌های تولید و صدور کالاهای صادراتی مورد توجه قرار گرفته و در این رابطه نیز ابزارهایی که قابلیت کاهش هزینه تولید صادراتی را داشته‌اند، به انحصار مختلف به کار گرفته شده‌اند.

۳-۲. هند

هند با مساحت دو برابر وسعت ایران، جمعیت ۱۵ درصد جمعیت دنیا (۱۵ برابر جمعیت ایران) و نزدیک یک درصد تجارت جهانی را تشکیل می‌دهد. هند در سال‌های متمادی با کسری تراز تجاری مواجه بوده است. این وضعیت با در نظر گرفتن استقرار خارجی بیش از ۱۰۰ میلیارد دلاری هند اوضاع را به مراتب نگران‌کننده می‌نماید. سیاست‌های تشویق صادرات به طور اساسی از پنج دهه پیش

در هند به اجرا درآمد. دو تحول قابل توجه در صادرات هند بعد از دهه ۱۹۷۰ (اتفاق افتاد: ۱) رشد صادرات هند سریع‌تر از رشد تولید ناخالص داخلی آن بوده است؛ (۲) تغییراتی اساسی در ترکیب صادرات هند ایجاد شده است.

چندین عامل در ایجاد این پیشرفت‌ها سهیم بوده است که از آن جمله می‌توان به: کاهش واقعی نرخ ارز، آزاد سازی در امر سیاست سرمایه‌گذاری خصوصاً از اوایل دهه ۱۹۸۰ و تأمین یارانه‌های صادراتی به منظور کاهش تمایلات ضد صادراتی، اشاره کرد.

یارانه‌های صادراتی در شکل موردنظر ممکن است در اشکال مختلف به صورت کاهش عوارض گمرکی، اعتبارات یارانه داده شده و یارانه‌های مستقیمی باشند که به افزایش انگیزش برای صادرات کمک کند. کاهش ارزش سریع روپیه از اوایل دهه ۱۹۹۰، رشد صادرات را بیشتر تقویت کرد. درآمدهای صادراتی، از مالیات بر درآمد معاف بودند. به‌رحال در ابتدای سال ۲۰۰۰ دولت تصمیم گرفت که معافیت‌های مالیاتی را در یک دوره پنج‌ساله متوقف نماید. فشار روز افزون بر دولت وارد شد تا این امتیاز را به‌منظور جبران ساختن اثر منفی روی صادرات در راستای تقویت روپیه مجدداً احیا کند. جهت بهبود صادرات، دولت چندین منطقه آزاد و ویژه تجاری ایجاد کرد.

جدول ۸- اهم اقدامات در هند جهت دستیابی به اهداف توسعه صادرات

ایجاد امکانات و انگیزش برای صادرات	تامین و کاهش هزینه‌های تولیدات صادراتی	افزایش قدرت رقابت بین‌المللی	ایجاد محیط امن برای فعالیت‌های صادراتی
استفاده از ظرفیت بهره‌برداری نشده صنایع و گسترش صنایع سنگین گسترش صنایع حمل و نقل و نیرو مجازداشتن صادرکنندگان به حفظ بخشی از درآمد ارزی صادراتی خود جهت واردات دو برابر مواد بکاررفته در تولیدات صادراتی و امکان فروش آن در بازار شناسایی زمینه‌های سودآور سرمایه‌گذاری (توسط بانک توسعه صنعتی هند) ایجاد موسسه تحقیقات بازرگانی هند ایجاد بنگاه تضمین اعتبارات صادراتی ایجاد بانک توسعه صنعتی هند	اعطای اعتبارات برای نوسازی صنایع کاهش مالیات صادراتی کسر هزینه‌های بازاریابی و ایجاد شعب خارجی از مالیات واحد صادرکننده بازپرداخت حقوق و عوارض گمرکی وارداتی بکاررفته در صادرات معافیت معاملات صادراتی از مالیات طرح تامین واردات برای صادرات تامین مواد اولیه داخلی به قیمت‌های جهانی تخفیف در نرخ حمل با راه‌آهن از محل تولید تا بنادر صادراتی یارانه نقدی برابر درصد ثابتی از ارزش صادرات	استفاده از معاملات تهرتری کاهش ارزش روپیه اعطای اعتبارات بلندمدت به صادرکنندگان جهت قادر ساختن آن‌ها به ارایه اعتبار به خریداران خارجی کمک‌های دولت در زمینه‌های بازاریابی و گردآوری آمار و اطلاعات اجرای برنامه ارتقای فناوری در صنایع معافیت صنایع با فناوری پیشرفته از عوارض وارداتی ماشین‌آلات، ابزار، نمونه‌های تولیدی و مواد اولیه و مالیات خریدهای داخلی	پذیرش سرمایه‌گذاری خارجی ثبات بیشتر قوانین و مقررات تضمین اعتبارات صادراتی بیمه صادرات ایجاد مناطق آزاد تجاری و پردازش تولیدات صادراتی

ماخذ: نتایج حاصل از تحقیق و جمع‌بندی آن توسط نگارنده

در مجموع دولت هند با هدف توسعه صادرات، اقداماتی از جمله: اعمال عوارض صفر بر واردات مواد خام اولیه؛ معافیت از اخذ عوارض بر تولیدات داخلی؛ تخفیف مالیات بر درآمد؛ وضع عوارض گمرکی بر روی کالاهای سرمایه‌ای در خلال یک دوره محدود؛ و ه - شرکت ضمانت اعتبار صادرات دولتی هند دامنه‌ای از پوشش بیمه‌ای را برای صادرکنندگان در برابر ریسک‌های صادرات با توجه به دلایل تجاری یا سیاسی به انجام رساند.

به‌علاوه شرکت مذکور، ضمانت‌هایی را برای مؤسسات مالی به منظور تسهیل در واگذاری تسهیلات اعتباری به صادرکنندگان تأمین کرد. اگزیم بانک دولتی نیز تأمین مالی صادرات را برحسب توافق طرفین فراهم ساخت.

در سال ۲۰۰۴ هند بر اساس مذاکرات دور دوحه قطر تصمیم گرفت که از طریق اعمال اصلاحات کشاورزی، دسترسی به بازارهای جدید برای محصولات تولیدی خود، توسعه بازارهای خدماتی و تسهیل تجارت برای نقل و انتقال کالا به چارچوب مورد نظر در مذاکرات دور دوحه دست پیدا کند. از این رو دولت هند سعی کرد که از طریق اعمال اقدامات مناسب از طریق حذف یارانه‌های صادراتی کشاورزی، ایجاد نظم برای اعتبارات صادراتی و برنامه‌های تضمین صادرات به این مهم دست پیدا کند. کشور هند بیش از همه زمینه‌ها در جهت تامین و کاهش هزینه‌های تولید و صدور کالاهای صادراتی اقدام نموده است. شاید بتوان هند را در زمینه عرضه کالاهای ارزان قیمت موفق دانست، اما از آن جا که تا چندی پیش به کیفیت کالا، سطح فناوری به کار رفته در تولید و توجه به نیازهای بازارهای صادراتی کم توجه شده، موفقیت هند در بازارهای صادراتی کامل نبوده است [۸].

سیاست‌های فعلی هند عمدتاً در جهت نوسازی صنایع، ارتقای سطح فناوری و تقویت قابلیت رقابت کالاهای صادراتی هندی بوده است.

۲-۴. ترکیه

ترکیه بعد از سال‌های پایانی دهه ۱۹۷۰، با کنار گذاشتن راهکار جایگزینی واردات و اتخاذ سیاست توسعه صادرات، توانست میزان صادرات خود را افزایش و عدم تعادل در تراز تجاری را سامان دهد. ترکیه تا قبل از دهه ۱۹۸۰ از اقتصادی نسبتاً بسته و متکی به صنایع جایگزین واردات برخوردار بود و اغلب اقدامات صورت گرفته در جهت توسعه صادرات در ترکیه به

بعد از دهه ۱۹۸۰ مربوط می‌شود. دولت ترکیه با اخذ نرخ بهره کمتر از اعتبارات صادراتی، نسبت به اعتبارات طرح‌های مشابه داخلی به نوعی، یارانه به صادرکنندگان می‌پرداخت. این امر باعث شد، صنایعی که به تولید صادراتی مبادرت داشته، یاری شده و مورد حمایت قرار گیرند. اعتباراتی که به امر صادرات تخصیص می‌یافت بر چهار نوع تقسیم می‌شد: اعتبارات عمومی صادرات، اعتبارات مربوط به بسته‌بندی و توزیع، اعتبارات مربوط به صادرات میوه و تره‌بار و اعتبار برای مؤسسات صنعتی صادراتی به شیوه دولت ژاپن و کره.

راهبردهای توسعه صادرات ترکیه در چند دهه گذشته بشرح زیر بوده است:

۱. قبول سیاست‌های سرمایه‌گذاری خارجی قابل انعطاف و باز، متشکل کردن بازار سرمایه و تخصیص ارز کافی به صنایع ساخت کالاهای سرمایه‌ای و تشویق سرمایه‌گذاری مشترک با کشورهای منطقه.

۲. اتخاذ سیاست‌های مالیاتی از جمله: الف- اعطای تخفیف مالیاتی به صنایع سنگین و صنایع صادراتی، ب- باز پرداخت مالیاتهای غیرمستقیم اخذ شده به صادرکنندگان، ج- اعطای تخفیف مالیاتی بیشتر به واحدهای تولیدی صادراتی که صادرات بیشتری از سقف مقرر داشتند، و د- معافیت واحدهای صنعتی صادراتی از پرداخت عوارض.

۳. واگذاری بخش عمده‌ای از مالکیت دولتی به بخش خصوصی.

۴. ایجاد مؤسسات صادراتی به شیوه دولت کره جنوبی، متنوع کردن بازارهای صادراتی.

۵. جمع‌آوری اطلاعات بازار جهانی برای صادرکنندگان و تخصیص اعتبار صادراتی با بهره کم برای آنها.

۶. اتخاذ سیاست ارزی با نرخ قابل انعطاف از سال ۱۹۸۱ به بعد، که نتایج مؤثری در میزان صادرات ترکیه بر جای گذارده است.

۷. ایجاد تنوع در تولید کالاهای صادراتی و تغییر شرایط گذشته که کالاهای صادراتی منحصر به منسوجات و مواد غذایی بود.

۸. تشخیص و تعیین گروه‌های صنعتی پیش‌تاز از نظر مهارت نیروی انسانی، سخت‌افزار اطلاعاتی و مدیریت بهینه و ایجاد واحدهای تحقیق و توسعه، توزیع منطقی منابع و حمایت از این صنایع برای توسعه و ورود به بازارهای جهانی.

جدول ۵- خلاصه اقدامات در ترکیه جهت دستیابی به اهداف توسعه صادرات

ایجاد محیط امن برای فعالیتهای صادراتی	افزایش قدرت رقابت بین المللی	تامین و کاهش هزینه های تولیدات صادراتی	ایجاد امکانات و انگیزش برای صادرات
تمرکز تمامی امور مربوط به توسعه صادرات در بخشی از سازمان برنامه ریزی دولت افزایش سرمایه گذاری خارجی ایجاد مناطق آزاد تجاری یا پردازش تولیدات صادراتی حمایت قوی و موثر دولت از صادرات ^۱	کاهش ارزش لیر به تناوب حفظ نرخ ارز ترجیحی برای اقلام عمده صادرات تنوع تولیدات و بازارهای صادراتی سفرهای متعدد هیات های اقتصادی- تجاری برای بازاریابی کالاهای صادراتی سرمایه گذاری مشترک با کشورهای منطقه انجام همکاری های فنی، آموزشی و تجارت خدمات	واردات بدون عوارض نهاده های مورد استفاده در تولیدات صادراتی اعطای اعتبارات صادراتی با نرخ بهره کمتر که امور عمومی، بسته بندی، توزیع، صادرات میوه و تره بار و موسسات صادراتی را در بر می گیرد. بازپرداخت مالیات های غیرمستقیم بر صادرات به صادرکنندگان بازپرداخت اضافی مالیات به صادرکنندگان انبوه کاهش هزینه های جاری دولت در بخش عمومی	اجازه به صادرکنندگان در مورد در اختیار داشتن ۵۰ درصد از خالص درآمد صادراتی حمایت مالیاتی صنایع حمل و نقل، آهن و فولاد، چرم و پوست، منسوجات، تولیدات فلزی، ماشین آلات برقی و غیر برقی، و فلزات غیر آهنی تخصیص بیشتر ارز به صنایع ساخت کالاهای سرمایه ای جریان انتقال مالکیت از عمومی به خصوصی

ماخذ: نتایج حاصل از تحقیق و جمع بندی آن توسط نگارنده

۱- ایجاد موسسات صادراتی به شیوه کره (ژاپن) حمایت از توسعه مؤسسات صنعتی صادراتی

از مجموعه اقدامات انجام شده برای توسعه صادرات، اقدامات مربوط به افزایش قدرت رقابت بین المللی ظاهراً بیشترین اولویت را در سیاست های صادراتی این کشور دارا بوده است. ایجاد محیطی امن برای جذب سرمایه گذاری خارجی دومین زمینه مورد توجه در این کشور جهت توسعه صادرات بوده است. نتیجه سیاست های توسعه صادرات در ترکیه منجر به افزایش صادرات از ۲,۹ میلیارد دلار در سال ۱۹۸۰ به ۱۰۶,۹ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۷ شده است که نزدیک ۳۷ برابر و به عبارتی با نرخ رشد سالانه ۱۴,۳ درصد در سال مواجه بوده است.

۳. مطالعه تطبیقی تجربه کشورهای منتخب در توسعه صادرات

در جدول (۶)، بسته سیاستی ای که چهار کشور کره جنوبی، مالزی، ترکیه و هند تحت عناوین سیاست های سرمایه گذاری، مالیاتی، گمرکی، یارانه های تولیدی و صادراتی، ارزی، رقابتی، کاهش ریسک برای صادرکنندگان، ایجاد مناطق آزاد تجاری یا پردازش تولیدات صادراتی، استقرار خارجی، تشکیلاتی، آموزشی و تسهیل تجاری اتخاذ نموده اند، با یکدیگر مقایسه شده است:

۱) سیاست سرمایه گذاری: در این زمینه، کره جنوبی ابتدا تکمیل سرمایه گذاری ها در امور زیربنایی و سپس سرمایه گذاری

میزان یارانه ای که از ناحیه اعطای اعتبارات صادراتی نصیب صادرکننده می شد برابر با تفاوت میان نرخ بهره اعتبارات عمومی کوتاه مدت و پایین ترین نرخ بهره، برای اعتبارات اعطایی به بخش صادرات بود. در میان انواع صناعی که کالاهای خود را به خارج صادر می کردند، صنایعی که صادرات آن ها را کالاهای سرمایه ای تشکیل می داد بیش از سایر صنایع، از اعتبارات صادراتی برخوردار می شدند. در ژانویه ۱۹۸۵ دولت ترکیه تصمیم گرفت که اعتبارات صادراتی را حذف نماید، لذا حذف این اعتبارات بیشترین ضربه را به صنایعی که کالاهای سرمایه ای تولید می کردند، وارد کرد. همین طور، در سال ۱۹۹۵ ترکیه برنامه یارانه صادراتی خود را به منظور تأمین تعهدات اتحادیه اروپا و سازمان جهانی تجارت به طور چشمگیری کاهش داد، البته دولت هنوز یارانه های نقدی را برای تعداد محدودی از صادرکنندگان کشاورزی پرداخت می کند. تولیدکنندگان و صادرکنندگان داخلی می توانند از تعدادی از مزایای برنامه های دولت در راستای حمایت از تولید برای بازارهای صادراتی استفاده نمایند. این مزایا شامل: کمک های نقدی و اعتباری برای پروژه های تحقیق و توسعه، مشارکت در نمایشگاه های تجاری، پژوهش های بازار و ایجاد شعبات اداری در خارج از کشور است. صادرکنندگان نیز از طرح های اعتبار صادراتی و تضمین های فراهم شده توسط بانک صادرات و واردات ترکیه استفاده نمودند.

در صنایع سبک و منتخبی از صنایع سنگین را در پیش گرفت (این شرایط کم و بیش در مورد مالزی نیز صدق می‌کند)، در حالی که از مشخصه‌های این نوع سیاست در هند و تا حدودی ترکیه سرمایه‌گذاری‌های عظیم در بخش صنایع سنگین بوده است. تمامی این کشورها به خصوص مالزی با درجات متفاوت، پذیرای سرمایه‌گذاری خارجی بوده است. در کشور هند که ارتقای فناوری تولید برای سال‌ها کمتر مورد توجه بوده است، هم اینک از اهم موضوعات سرمایه‌گذاری است.

۲) سیاست مالیاتی: در این زمینه کره جنوبی و مالزی بطور فعال در لغو و کاهش مالیات‌هایی که بنحوی بر هزینه و درآمد حاصل از صادرات اثر می‌گذاشت، عمل کرده‌اند، در حالی که در دیگر کشورها که اکثر درآمدهای دولت از مالیات می‌باشد، تنها تا حدودی و به‌طور انتخابی از مالیات‌های مربوط به بخش صادرات کاسته شد.

۳) سیاست تجاری - گمرکی: در این زمینه نیز کره جنوبی و مالزی بطور گسترده و تدریجی نسبت به لغو محدودیت‌های وارداتی اعم از سهمیه‌بندی یا تعرفه‌های وارداتی عمل نموده و علاوه بر مواد مصرفی در تولید کالاهای صادراتی، کلیه ماشین‌آلات موردنیاز صنایع صادراتی مستقیم و غیر مستقیم از عوارض وارداتی معاف شده‌است. حال آن که، در هند معافیت از عوارض وارداتی مختص مواد، ماشین‌آلات و ابزار مصرفی صنایع با فناوری بالا است و در سایر صنایع صادراتی تنها عوارض گمرکی دریافت شده از مواد وارداتی مصرفی در تولید کالاهای صادراتی به صورت بازپرداخت پس از صدور کالا به صادرکنندگان پرداخت می‌شود. در ترکیه نیز مواد و کالاهای مصرفی در تولیدات صادراتی از عوارض وارداتی معاف هستند.

۴) یارانه صادراتی و تولید صادراتی: در زمینه یارانه‌های صادراتی و تولید صادراتی در همه کشورها اعطای اعتبارات با نرخ بهره‌های پایین مورد توجه بوده است. در کره و هند یارانه‌های موثر در کاهش هزینه‌های تولید نظیر کاهش نرخ حمل و نقل نیز استفاده شده است.

۵) سیاست ارزی: سیاست‌های مختلف ارزی که یکی از موثرترین سیاست‌ها در توسعه صادرات است، در کره جنوبی گسترده‌تر و متنوع‌تر از سایر کشورها استفاده شده است. در حالی که در سایر کشورها این سیاست عمدتاً به کاهش ارزش

پول ملی و برقراری یا لغو سیستم چندگانه نرخ ارز محدود بوده است.

۶) سیاست رقابتی: در این زمینه ابتدا کره جنوبی و مالزی و پس از آن هند و در سال‌های اخیر ترکیه فعال بوده است.

۷) سیاست‌های نهادی (تشکیلاتی): در زمینه سیاست‌های تشکیلاتی بخش صادرات، شاید هند را با سابقه‌تر از کره جنوبی قلمداد کرد، اما بخاطر عدم تحرک کافی در هند و نبود سیاست‌های مکمل، در عمل موفقیت چندانی نصیب هند نشده است، در حالی که کره با تجدید ساختار تشکیلات تجاری خود حضوری فعال و گسترده در بازارهای جهانی داشته است. در ترکیه سازماندهی و تمرکز امور مربوط به صادرات از یک طرف و انتقال مالکیت از بخش عمومی به خصوصی از طرف دیگر از مشخصه‌های تشکیلات تجاری جدید می‌باشد.

۸) سیاست آموزشی: در تامین سرمایه‌های انسانی، کره بیش از سایر کشورها در ایجاد مراکز تحقیق و آموزش و افزایش بودجه این مراکز عمل نموده است. در هند و ترکیه نیز بودجه تحقیقات مربوطه افزایش داشته است.

۹) ایجاد محیط امن برای فعالیت‌های صادراتی: در جهت تامین محیط امن و باثبات و جلوگیری از تغییرات شدید در سیاست‌ها، کره جنوبی و مالزی بیش از دیگر کشورها سیاست‌های تضمینی و بیمه اعتبارات و درآمدهای صادراتی را به کار گرفته‌اند. هند نیز در جهت بیمه صادرات و ثبات بیشتر قوانین و مقررات اقداماتی صورت داده است. در ترکیه نیز بر کاهش تعدد مراکز تصمیم‌گیری، تداوم سیاست‌ها و تعهد قوی دولت نسبت به سیاستها اقدام شده است.

۱۰) سیاست ایجاد مناطق آزاد تجاری یا پردازش و تولید کالاهای صادراتی: این سیاست‌ها در مالزی با موفقیت بالا و بعد از این کشور کره و ترکیه از موفقیت‌های نسبی برخوردار بوده‌اند.

۱۱) استقرای خارجی: رابطه‌ای بین میزان استقرای و موفقیت در زمینه‌های صادراتی این کشورها مشاهده نمی‌شود. نکته پایانی مهم این که، در کارایی هر سیاست سیاست‌های تکمیلی آن و محیطی که پذیرای چنین سیاست‌هایی است، نقش ممتاز و تعیین‌کننده‌ای ایفا می‌نمایند.

جدول ۶- مطالعه تطبیقی بسته سیاستی جهت توسعه صادرات در چهار کشور منتخب

شرح	کره جنوبی	مالزی	ترکیه	هند
سیاست توسعه سرمایه‌گذاری	در آغاز سرمایه‌گذاری در امور زیربنایی، سپس سرمایه‌گذاری در صنایع سبک و منتخب صنایع سنگین اعطای اعتبارات ترجیحی به برخی از صنایع پذیرش سرمایه‌گذاری خارجی	اعطای اعتبارات ترجیحی به برخی از صنایع عمده پذیرش سرمایه‌گذاری خارجی بالا	تخصیص بیشتر ارز به صنایع ساخت کالاهای سرمایه‌ای انجام سرمایه‌گذاری‌های مشترک با کشورهای منطقه پذیرش سرمایه‌گذاری خارجی	گسترش صنایع سنگین، حمل‌ونقل و نیرو ابتدا تلاش در جهت استفاده از ظرفیت‌های بهره‌برداري نشده و ارتقای فناوری صنایع پذیرش سرمایه‌گذاری خارجی
سیاست مالیاتی	کاهش مالیات در برخی از منابع کلیدی لغو مالیات غیرمستقیم صادرات و واردات نهادهای مورد مصرف در صادرات معافیت صدور کالا از مالیات کاهش مالیات بر درآمد صادرکنندگان	کاهش مالیات در برخی از صنایع کلیدی لغو مالیات غیرمستقیم صادرات و واردات معافیت صدور کالا از مالیات کاهش مالیات بر درآمد صادرکنندگان	تخفیف مالیاتی به صنایع سنگین و صنایع عمده صادراتی بازپرداخت مالیات‌های غیرمستقیم به صادرکنندگان بازپرداخت اضافی مالیات به صادرکنندگان	کاهش مالیات صادراتی کسر هزینه بازاریابی و ایجاد شعب خارجی از مالیات واحد صادرکننده معافیت معاملات صادراتی از مالیات (در داخل)
سیاست تجاری - گمرکی (سازمان جهانی تجارت، ۲۰۰۶)	معافیت عوارض برای ماشین‌آلات و کالاهای واسطه‌ای مورد نیاز صنایع کاهش تعرفه برای کالاهای نیمه ساخته و لغو تعرفه برای کالاهایی فاقد تولید داخل بازپرداخت عوارض دریافتی به واردکنندگان مواد خام مصرفی صادراتی لغو تدریجی سهمیه‌بندی واردات و کنترل آن از طریق تعرفه و کاهش تدریجی آن	معافیت عوارض برای ماشین‌آلات و کالاهای واسطه‌ای بازپرداخت عوارض دریافتی به واردکنندگان مواد خام مصرفی صادراتی کاهش تدریجی تعرفه‌های گمرکی	- واردات، بدون عوارض نهاده‌های مصرفی در تولیدات صادراتی	بازپرداخت عوارض گمرکی کالاهای وارداتی مصرفی در صادرات معافیت صنایع با فناوری پیشرفته از عوارض وارداتی ماشین‌آلات، ابزار، نمونه‌های تولید و مواد اولیه مصرفی
یارانه‌های تولیدات صادراتی	تخفیف در نرخ حمل و نقل کالاهای صادراتی تخفیف در نرخ استفاده از برق افزایش مبلغ اعتبار مالیاتی کاهش تدریجی نرخ بهره‌اعتبارات صادراتی دیگر یارانه‌ها	معافیت مالیاتی برای تأسیس کارخانجات و صنایع پیشرو ^۱ و تکمیل توسعه صادرات کالاهای کارخانه‌ای از طریق تأسیس صنایع سنگین تخفیف در نرخ خدمات عمومی صادراتی	- اعطای اعتبارات صادراتی با نرخ بهره کمتر شامل اعتبارات عمومی، امور بسته‌بندی، توزیع، صادرات میوه و تره‌بار و اعتبار برای مؤسسات تجاری خارجی	تأمین مواد اولیه داخلی صادرات به قیمت‌های جهانی تخفیف در نرخ حمل با راه‌آهن پرداخت درصد ثابتی از ارزش صادرات به پول ملی به صادرکننده اعطای اعتبارات بلندمدت به صادرکنندگان (بویژه صادرکنندگان محصولات مهندسی)
سیاست ارزی (صندوق بین‌المللی پول، ۲۰۰۷)	کاهش ارزش ون به تناوب اعطای وام ارزی و برقراری سپرده‌گذاری ارزی تبدیل درآمدهای صادراتی به گواهی‌نامه‌های ارزی قابل فروش در بازار ارز	- انعطاف‌پذیری لازم در ارزش رینگیت یا دلار مالزی	کاهش مکرر ارزش لیر حفظ نرخ ترجیحی ارز برای معهود اقلام عمده صادرات لغو سیستم چند نرخ ارز	کاهش ارزش رویه مجاز کردن صادرکنندگان به حفظ بخشی از درآمد ارزی صادراتی جهت واردات مواد اولیه مورد نیاز
سیاست رقابتی	ایجاد نهاد کنترل کیفیت کالا تولید کالاهای جدید و با کیفیت بهتر گسترش و تنوع بازارهای صادراتی افزایش سطح فناوری در صنایع صادراتی بازاریابی فعال و گسترده در اکثر کشورهای جهان	صادرات کالاهای جدید و با کیفیت گسترش و تنوع بازارهای صادراتی تنوع بخشیدن به کالاها و بازارهای صادراتی	تنوع تولیدات صادراتی تنوع و گسترش بازارهای صادراتی بازاریابی فعال	استفاده از معاملات تهاتری (که ضمن گسترش بازار محصولات در بلندمدت موجب کیفیت‌پایین آن شد). اجرای برنامه ارتقا فناوری در صنایع تلاش در کنترل کیفی بهتر کالاها تقبل امور بازاریابی عمده از سوی دولت
سیاست تشکیلاتی	ایجاد مؤسسات تجاری دولتی بر اساس الگوی شرکت‌های تجاری عمده در ژاپن تجدید سازمان مدیریت بخش‌های مولد درآمد دولت ایجاد شعب متعدد در سراسر جهان برای kotra	-	تمرکز امور مرتبط به صادرات در بخشی از سازمان مدیریت دولت ایجاد مؤسسات صادراتی به شیوه کره جنوبی آغاز جریان انتقال مالکیت از بخش عمومی به خصوصی	ایجاد بانک توسعه صنعتی هند ایجاد موسسه تحقیقات بازرگانی هند ایجاد سازمان بسته‌بندی هند ایجاد شورای بازرسی صادرات ایجاد صندوق توسعه بازاریابی

شرح	کره جنوبی	مالزی	ترکیه	هند
سیاست آموزشی	ایجاد مدرسه عالی صادرات افزایش بودجه تحقیقات ترتیب پژوهشگران در زمینه شبیه‌سازی فناوری وارداتی ایجاد مراکز طراحی و تحقیق در دانشگاه‌ها و تقویت کادرهای رشته‌های علوم و مهندسی ایجاد مرکز طراحی و بسته‌بندی کره ایجاد مرکز طراحی صنایع دستی و روستایی	ایجاد مراکز طراحی و تحقیق در دانشگاه‌ها -ایجاد مرکز طراحی صنایع دستی و روستایی	انجام همکاری‌های فنی و آموزشی با سایر کشورها افزایش بودجه تحقیقات	تلاش در بسوی کردن فناوری وارداتی افزایش بودجه تحقیقات
کاهش خطر صادرکنندگان	بیمه عمومی صادرات تضمین اعتبارات صادراتی برنامه تثبیت قیمت‌ها سیاست ثابت تشویق صادرات بیمه سرمایه‌گذاری‌ها در خارج از کشور راهنمایی دولتی در زمینه قیمت‌گذاری کالاهای صادراتی	بیمه عمومی صادرات تضمین اعتبارات صادراتی سیاست تشویق صادرات	تداوم در سیاست‌گذاریها کاهش تعدد مراکز تصمیم‌گیر در مورد صادرات حمایت قوی و موثر دولت از صادرات	ثبات بیشتر قوانین و مقررات بیمه صادرات تضمین اعتبارات صادراتی ارایه آمار و اطلاعات کلی از بازارهای خارجی و زمینه‌های سودآور و سرمایه‌گذاری از سوی دولت
منطقه آزاد تجاری	- بازده منطقه با فعالیت نسبی موفق	- تشویق صادرات از طریق توسعه مناطق آزاد تجاری	- منطقه آزاد نسبتاً موفق	- دو منطقه اولیه، نه چندان موفق
استقراض خارجی	- با قروض خارجی نسبتاً بالا جهت تامین سرمایه‌گذاری‌ها	- با قروض خارجی نسبتاً بالا	- یکی از مقروض‌ترین کشورها در خاورمیانه	- با قروض قابل تحمل
سیاست تسهیل تجاری	-مدرنیزه کردن سیستم گمرکی کشور با تکیه بر فناوری اطلاعات - ساده‌سازی و اصلاح رویه‌ها و قوانین مرتبط با صادرات و واردات و حذف تشریفات زائد تجاری - راه‌اندازی وب سایت با اطلاعات جامع و بازخورد و استفاده مطلوب از نظرات کاربران و پیاده‌سازی برنامه‌های الکترونیکی تسهیل تجاری	-تشکیل کمیته‌ای در سطح هیات دولت جهت هماهنگی و ساماندهی کلیه عملیات تحقیقاتی و اجرایی - تاسیس مرکز ملی مبادله الکترونیکی - اجرای سیستم‌های مبتنی بر مبادله الکترونیکی داده‌ها	-	-

ماخذ: نتایج حاصل از تحقیق و جمع‌بندی آن توسط نگارنده

۱- شامل مواد غذایی، منسوجات، محصولات پتروشیمی، محصولات شیمیایی و فلزی

جمع‌بندی و ملاحظات

بخش خارجی اقتصاد ایران به طور عام و صادرات غیرنفتی ایران به طور خاص از مجموعه عقب‌ماندگی‌های اساسی رنج می‌برد. از جمله واقعیات بخش خارجی و به خصوص صادرات غیرنفتی کشور عبارت است از: صادرات کالایی نازل و شکاف روبه افزایش آن، اقتصاد تک محصولی، بی‌ثباتی شدید در بخش خارجی اقتصاد ایران، و تمرکز جغرافیایی شدید در صادرات و واردات. با درک این واقعیات، ضرورت تحول توسعه‌ای در صادرات کالاهای غیرنفتی ایران کاملاً احساس می‌شود. برای دستیابی به تحولات توسعه‌ای پایدار در صادرات کالایی ایران بایستی دست کم برنامه جامع توسعه صادرات تعریف و به اجرا در آید.

توسعه تجارت به خصوص توسعه صادرات صنعتی مستلزم

تحقق چهار رکن است که اگر به هر دلیلی یکی از چهار رکن فعال نباشد، تحقق اهداف صادراتی را با شکست مواجه می‌سازد؛ این چهار حوزه عبارت است از: الف- ایجاد امکانات و انگیزه برای صادرات؛ ب- کاهش هزینه تولیدات صنعتی صادراتی؛ ج- ارتقای قابلیت رقابت بین‌المللی؛ و د- ایجاد محیط امن برای فعالیت‌های صادراتی. برای تحقق توسعه صادرات در هر یک از ارکان چهارگانه فوق اقداماتی باید انجام شود که برخی از آنها به شرح زیر ارائه می‌شود:

الف- ایجاد امکانات و انگیزه برای صادرات؛ از جمله سرمایه‌گذاری در زیربنایها و رفع تنگنایهای صادراتی؛ ارتقای سرمایه‌گذاری در صنایع صادراتی ویژه؛ تسهیل کسب مجوزهای ورود کالاهای سرمایه‌ای و واسطه‌ای موردنیاز برای تولیدات صادراتی؛ برقراری جوایز صادراتی؛ کاهش یا حذف تشریفات

دست و پاگیر اداری؛ معافیت درآمد صادراتی از مالیات، و تسهیل سرمایه‌گذاری خارجی.

ب- کاهش هزینه تولیدات صنعتی صادراتی: از جمله اعطای انواع اعتبارات با نرخ بهره ترجیحی، اعطای وام ارزی، معافیت واردات ماشین‌آلات در فرایند تولیدات صادراتی، بازپرداخت حق ثبت سفارش مواد و قطعات وارداتی تولیدات صنعتی صادراتی، اعطای یارانه به نهاده‌های مورد مصرف در تولید کالاهای صادراتی، تخفیف در مورد هزینه‌های عمومی صادرات، ایجاد ناوگان حمل و نقل با کیفیت، و تقبل بخشی از هزینه‌های بازاریابی کالاهای صادراتی توسط دولت.

ج- ارتقای قابلیت رقابت بین‌المللی: از جمله اجباری کردن رعایت استانداردهای بین‌المللی در تولیدات صادراتی و اعمال کنترل‌های کیفی، حذف ممنوعیت‌های غیرتعرفه‌ای واردات، شناخت دقیق بازارهای صادراتی و رعایت تطابق کیفیت کالای صادراتی با نیازهای خاص بازار جهانی، تنوع بخشیدن به کالاهای بازارهای صادراتی، ایجاد اتحادیه‌های صادراتی، اعطای وام و اعتبارات کم‌هزینه به صادرکنندگان، تعدیل نرخ ارز جهت حفظ قدرت رقابتی صادرات، تلاش برای استفاده از مزایای اعطایی از جانب کشورها، ترتیبات منطقه‌ای و چندجانبه، و ایجاد نهادهای توسعه صادرات بویژه در حوزه تحقیقاتی، آموزشی و بازاریابی و بانک‌های اطلاعاتی.

د- ایجاد محیط امن برای فعالیت‌های صادراتی: از جمله ایجاد صندوق تضمین صادرات، برقراری ثبات و هماهنگی در سیاست‌های صنعتی، ارزی، تجاری و گمرکی، کاهش تعدد مراکز تصمیم‌گیری، ایجاد بازار سلف ارز، و ایجاد مناطق آزاد تجاری یا پردازش تولیدات صادراتی آنچه که از آن تحت عنوان بسته سیاستی توسعه صادرات یاد می‌شود، شامل سیاست‌های مختلف تجاری، مالیاتی، گمرکی، ارزی، اعتباری، بیمه، ایجاد مناطق آزاد، جلب و جذب سرمایه‌های خارجی، مشارکت فعال در ترتیبات تجاری منطقه‌ای و چندجانبه و سایر سیاست‌های پشتیبانی‌کننده فعالیت‌های صادراتی است که هم‌سو و منطبق (سازگار) با یکدیگر در راستای تحقق اهداف توسعه صادرات در کشورهای مختلف با اولویت‌های متفاوت جهت تشویق و توسعه صادرات طراحی و اجرا شده است.

پی‌نوشت‌ها

1. Concentration Index
2. Diversification Index

۳. حسینی، ۱۳۸۴.

۴. خیز اقتصادی کره با ارایه برنامه توسعه اقتصادی کره در سال ۱۹۶۲ با محوریت راهکار صنعتی صادرات‌گرا شروع شد. در انتقال از راهکار صنعتی جایگزینی واردات با بازمانده‌های خرابی‌های جنگ به راهکار صنعتی صادرات‌گرا، تا نیمه دهه ۱۹۶۰ توسعه صادرات موتور محرک رشد اقتصادی آن کشور بود. این رشد همچنین از بهبود در ساختار اقتصادی آن کشور ناشی می‌شد.

۵. غلامی، ۱۳۸۴.

۶. این سایت به تمامی کاربران خود اطلاعاتی از قبیل قوانین گمرکی، آشنایی با رویه‌های واردات و صادرات، توافق‌نامه‌های تجاری و اجرائی، نحوه طبقه‌بندی کالاها، نرخ‌های تعرفه، اطلاعات و آمار تجاری را ارائه می‌کند. همچنین در قسمتی از این سایت کاربران امکان آن را یافتند تا سوالات، انتقادات و پیشنهادات خود را برای مسئولین گمرک در شهرهای مختلف ارسال کنند و ماموران گمرکی ملزم شدند تا حداکثر سه روز بعد به این نظرات پاسخ دهند.

۷. ازهری، ۲۰۰۴.

۸. بیچ، ۲۰۰۵.

منابع

- حسینی، میرعبدا... گزارش راهکار توسعه صادرات *SMEs*: کره جنوبی، برنامه کلمبو- کویکا- کره جنوبی، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۸۴.
- حسینی، میرعبداله، تجربیات منتخبی از کشورها در زمینه توسعه صادرات (کره جنوبی، مالزی، ترکیه و هند)، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۸۵.
- سعیدی پور، رضوان و ماندانا فاضل، بررسی تطبیقی شیوه‌های تشویق صادرات در چند کشور منتخب. موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی. ۱۳۷۱.
- غلامی، علی، مطالعه و تخمین اثرات تسهیل تجاری بر بازرگانی

- Azhari, Noordin, "Trade Facilitation: Development Perspectives And Approaches Of Asean In 2004", Seminar on Trade Facilitation in East Asia, Shanghai, China, 2004.
- Beach, William W. "Explaining the Factors of the Index of Economic Freedom", The Heritage Foundation, 2005
- IMF, Annual Report on Exchange Arrangements and Exchange Restrictions, IMF Publication Services, Washington, D.C, 2007.
- International trade report, Grain trade policy , India, Foreign Agricultural Services, USDA, 15, 2004, Available at: <http://www.ustr.gov/assets/docam,2004,TURKEY>
- Hellqvist, Marcus, "Trade Facilitation from a Developing Country Perspective", Swedish Trade Procedures Council – SWEPRO, 2003.
- WTO, World Trade Report 2004. <http://www.wto.org>
- World Trade Organization, Trade Policy Review: India, Malaysia, Turkey and Korea, Republic of, WT/TPR/ (www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tpr_e.htm), 2006.
- UNCTAD, (2005) Trade and Development Report, UN Publication, New York and Geneva, 2005.
- UNCTAD, HANDBOOK OF STATISTICS, 2008, PP: 194-200 (<http://www.unctad.org>)
- Wang, Yeter, Export subsidy competition & the WTO agreement " Journal of Economic Development, vol 28, 2003.